ONUITGEGEVEN PAUSELIJKE BULLEN,
VERLEEND AAN DE HOSPITAALBROEDERS VAN DEN
H. JOHANNES TE JERUZALEM,

MEDEGEDEELD DOOR

Mr. J. G. C. JOOSTING.

Bij de verbouwing in 1897 van het provinciehuis te Groningen werden gevonden eenige muurkasten, wier bestaan onbekend was ¹⁾. In deze kasten bevonden zich vele archivalia en daaronder het charter, dat ik hierachter mededeel. Het stuk is ²⁾ hoog 72.8 cM. (vóór) à 73.7 cM. (achter) en breed 68.5 cM. (boven) à 67 cM. (onder, waar het verminkt is). Terwijl links eene marge werd opengelaten van bijna 7.5 cM., bevat het charter 132 regels, waarvan respectievelijk 4 en 5 voor de twee notarieele onderschriften. Naast het eerste dezer onderschriften staat een notarismark, dat schijnt te zijn eene staande „h”, geslingerd door eene liggende „o”. Het aan een zwart koord uithangend zegel in bruine was vertoont St. Maarten te paard in eene Gothieke portiek met het randschrift:

1) Mr. J. A. Feith, *Eene goede vondst*, Nederlandsch Archievenblad 1897/8, blz. 117—120.

2) De vouw inbegrepen, die vóór 4.6 cM. en achter 5.2 cM. hoog is.

„S. Wigheri de Hassēt ppositi [.....] [ec]cle. scī. marti.
„carpens. doctor.”

De inhoud van het charter wordt vermeld in het dorsaal opschrift uit omstreeks 1800, luidende als volgt:

„Dit stuk van 1480 houd, voor zoo verre heeft kunnen
„worden nagegaan, een verklaring van Wigherus de Hassent, dat hij met de ondergetekende keiserlijke notarien ¹⁾
„heeft gevidimeert verscheidene bullen van onderscheiden
„pausen, als van Sixtus, Honorius, Clemens, Benedictus,
„Urbanus, Lucius, Sixtus, Nicolaus, Gregorius, die eenige
„privilegiën of indulta hadden gegeven aan de Hospitaalsbroeders van den H. Johannes te Jerusalem. — Zommige dezer bullen zijn getekend op den dag der jaartelling, andere op tjaar van 's paussen waardigheid.

„Zij loopen meestal over het inzamelen van aalmoezen, indulgentien, exemptien van begravenissen enz. Deze vidimus schijnt geen applicatie te hebben op deze gewesten; de stukken daarin voorkomende, zullen zeker bekend zijn, in de fasti van die orde, als generaal daaraan gegeven, doch niet speciaal aan de Hospitaalsbroeders alhier.”

Dit opschrift bevindt zich, wanneer het stuk opgevouwen is, aan de buitenzijde. Wanneer het stuk opengevouwen voor ons ligt, valt terstond onze aandacht op eenige met kapitale letters geschreven woorden, bijna alle namen van pausen. En telkens, wanneer zulk een naam zich in het stuk bevindt, zien wij in de marge eene kantteekening, gevolgd door een drietal gelijke letters, als: „Sixtus quartus. Confirmatio cum insertione multorum pontificum. Perutilis. h h h,” „Calixtus tercius. Confirmatio. i i i”. Deze letters volgen elkaar geregeld op van „h h h” tot „o o o”, om met „g g g” te besluiten, waarna nog eene kantteekening volgt in anderen vorm.

Uit het medegedeelde blijkt reeds voldoende de aard van het stuk. Het is een transsumpt van eenige pauselijke bullen, bevattende privilegiën voor de hospitaalrid-

1) In HS. staat „nonarien”.

ders van St. Jan te Jeruzalem. Deel ik nog mede, dat bij dit charter werden gevonden eenige andere, ontwijfelbaar afkomstig van de commanderij van Oosterwierum, die aan genoemde ridders behoorde, dan schijnt ook de afkomst van dit charter verklaard.

De pauselijke bullen zijn, voor zoover ik kon nagaan, onbekend behalve de drie volgende:

1°. eene van Lucius III d.d. 28 Febr. 1182, vermeld bij Jaffé, *Regesta Pontificum* (Lips. 1888), T. II, onder n°. 14989 en uitgegeven o. a. door von Pflugk-Harttung, *Acta pontificum Romanorum*, wiens tekst in hoofdzaak letterlijk overeenkomt met de onze; ten bewijze daarvan deelen wij de varianten mede;

2°. eene bul van Urbanus III, vermeld bij Jaffé onder n°. 15896, in ons transsumpt opgenomen onmiddellijk vóór die van Lucius III en geheel gelijkkluidend aan deze; — ik meende daarom de bul van Urbanus III als posterieur aan die van Lucius III te mogen weglaten, daarvan alleen opnemende het begin en het einde, terwijl ik bij die van Lucius III aantekende alle verschillen in spelling, zoodat men de bul kan reconstrueeren;

3°. eene bul van Gregorius (VIII of IX?), vermeld bij Jaffé onder n°. 16082a. Jaffé verklaart deze bul voor valsch: „forma clausulae tempus Gregorii IX revocat.” Gaarne onderwerp ik mij aan zijn wijzer oordeel. Maar het zij mij tevens vergund, te wijzen op een belangrijk feit, dat daartegen pleit ¹⁾. De verdachte bul, dagteekenende uit 1187 of 1228, wordt in 1447 gevidimeerd en geconfirmeerd door Nicolaas IV „ex certa sciencia”. En Sixtus IV, die wederom transsumeert den vidimus van Nicolaas IV verklaart omtrent dien vidimus „in registro ipsius „predecessoris nostri repertum”, en zegt dat hij den brief van Nicolaus, waarin de verdachte bul is opgenomen, heeft doen „de registro ipso de verbo ad verbum transcribi.”

1) Tenzij men wil aannemen, dat juist het niet overnemen uit het register doch slechts confirmeren „ex certa sciencia” tegen de echtheid pleit.

Is dus werkelijk de bul valsch geweest, dan is zij gewettigd geworden door Nicolaus IV, die dan wel beweerde hare echtheid te hebben onderzocht, maar verzuimde dit werkelijk te doen, en die, door het stuk in zijne registers te doen inschrijven, zijn pauselijk zegel voor hare echtheid verpandde.

Doch er schijnt mij nog eene andere mogelijkheid te bestaan. „Forma clausulae tempus Gregorii IX revocat”; Gregorius geeft de bul uit „nonis Maii pontificatus nostri „anno secundo.” Dit kan niet geschied zijn door Gregorius VIII, die slechts van October—December 1187 paus was en dus geene maand Mei in zijn pontificaat telde, en die verder niet kon spreken van „anno secundo”, omdat hij slechts enkele maanden de tiaar droeg. Dit doet vermoeden eene vergissing ter kanselarij van Nicolaus IV, waarbij men eene bul van Gregorius IX toekende aan Gregorius VIII. Dit aannemende zijn al die bezwaren vervallen; alleen doet zich dan een nieuw voor: dat eene andere bul van Gregorius IX ook d.d. 7 Mei 1228 uitgegeven werd te Reate¹⁾, waar de paus in die dagen gedurig vertoefde²⁾. Dit bezwaar nu mag m. i. niet zwaar wegen; immers juist in die dagen zien wij ook andere bullen, op denzelfden datum uitgegeven, verschillen in plaats van uitgifte: 27 April („Reate” en „Oti”), 29 April („Romae” en „Reate”), en van 3 Mei is eene bul gedagteekend te Rome, terwijl 2 en 5 Mei de paus te Reate zou geweest zijn. Het kan dus zijn, dat de paus inderdaad voortdurend te Reate verblijf hield en een deel zijner kanselarij-ambtenaren hem daarheen gevolgd was, doch dat tevens de kanselarij te Rome werkzaam bleef en de daar vervaardigde stukken (alle of ten deele) uit Rome dateerde.

1) A. Potthast, *Regesta pontificum Romanorum*, Berol. 1874, Vol. I, p. 706.

2) A. w. d.d. 20 April—10 Mei 1228.

Dit wat betreft het charter zelf. Het werd, zooals ik reeds zeide, gevonden bij een tiental andere stukken, behoorende tot het archief der commanderij van Oosterwierum, waaruit de gevolgtrekking te maken is, dat ook dit stuk tot genoemd archief behoort. Versterkt wordt dit vermoeden door het feit, dat wijlen Mr. J. W. Keiser, president van het hof te Groningen, die de boven medegedeelde beschrijving in dorso van het charter schreef, ook de andere tien stukken voorzag van gelijksoortige opschriften.

Maar wat is dan de reden geweest, waarom de commanderij van Oosterwierum in 1480 eene verzameling dezer bullen wenschte? — Ook hieromtrent behoeven wij niet in het onzekere te verkeerren. Uit een charter van 1486 (een der andere tien genoemde stukken) blijkt, dat de commandeur van Steinfurt, Bernt van Schedelich, in overleg met zijn convent, vóór 1486 overging tot reformatie der commanderij van Oosterwierum en toen tevens tot commandeur daarover aanstelde den pastoor te Haren, Arnt Zekelhorn¹⁾. Deze laatste was nog in 1471 pastoor te Haren²⁾, de reformatie dagteekent dus uit een der jaren 1471—1486 en waarschijnlijk niet uit een der laatste jaren daarvan³⁾. Verder zegt Bernt van Schedelich in eene andere oorkonde d.d. 1482 „sed quia cordi nostro inest, reformationem „domus Oesterwerum toto mentis affectu velle promovere”⁴⁾. De reformatie had dus toen reeds plaats gehad (en dagteekent dus van 1471—1482), maar zou nog worden bevorderd door de toen door hem genomen maatregelen.

Die hervorming was gegrond op de regelen en statuten, toenmaals bij de commanderijen te Straatsburg en te *Keulen* in gebruik. Zij zou door den genoemden pastoor worden uitgevoerd met behulp van „twe .. uthe den reformationen huess van *Collene*” Zij was o. a. gericht

1) Zie bijlage I.

2) Mr. H. O. Feith, *Register van het archief van Groningen*, 1471, n°. 19.

3) Immers in 1486 wordt gezegd „in vortiden”.

4) Zie bijlage II.

tegen het samenwonen van „juncfrouwen ende vrouwen-„personen” in één klooster met „manspersonen”. — Ligt het nu niet voor de hand, dat het transsumpt der pauselijke bullen, dat te *Keulen* vervaardigd is, genomen werd ter gelegenheid van de reformatie der Groninger commanderij en bepaaldelijk met het oog daarop? En zouden de marginale aantekeningen van ons charter, die van sommige pauselijke bullen verklaren „perutilis”, „de sororibus nostri ordinis vide Sixtum” niet geschreven zijn of in de commanderij van *Keulen* ¹⁾ om de aandacht van den nieuwen commandeur van Oosterwierum te vestigen op belangrijke voorschriften voor zijn bestuur, of te Oosterwierum zelf, opdat men daaraan steeds indachtig zoude zijn? Immers laatstgenoemde aantekening moet doelen op de reformatie, waarbij scheiding van mannen en vrouwen wordt geëischt, terwijl de bul van Sixtus IV, waarnaast zij voorkomt, den weg zou aanwijzen, hoe die scheiding te bewerkstelligen.

Het resultaat is dus, dat de reformatie der commanderij moet hebben plaats gevonden tusschen 1471 en 1482 en dat zeer waarschijnlijk ter gelegenheid daarvan het transsumpt, dat hierachter wordt medegedeeld, is vervaardigd. Wordt ook dit laatste toegestemd, dan zal, omge-

1) Voor vervaardiging der marginale aantekeningen in de commanderij te Keulen pleiten de in die aantekeningen voorkomende letters „h h h”, „i i i”, enz. Deze letters toch doen hoogstwaarschijnlijk dienst als inventaris-nummers en duiden dan aan, dat in zeker archief onder die letters de bullen, waarop zij betrekking hebben, waren te vinden (zoo gebruikte men in het Regulierenklooster te Utrecht zwarte kapitale letters, met Romeinsche cijfers voor onderafdeelingen, tot aanwijzing der stukken betreffende de kloostergoederen, en roode kapitale letters voor de stukken betreffende de inrichting van het klooster, enz.).

Is nu het transsumpt niet nutteloos geweest, dan kunnen de met letters aangewezen bullen *niet* berust hebben in de commanderij van Oosterwierum, maar waren zij aanwezig in de Keulsche commanderij, waar de stukken werden afgeschreven. Dezelfde aanwijzing der bullen schijnt gevonden te worden in eene verzameling der privilegiën der Johanniter orde, in 1496 te Ulm gedrukt; zie hierachter blz. 288, noot 1.

keerd, de hervorming zijn voltrokken in een jaar omstreeks 1480, toen het transsumpt werd genomen.

Van groot belang is dus ons transsumpt voor de geschiedenis der Johannierter commanderij van Oosterwierum in het bijzonder, maar verder ook voor die der geheele orde van St. Jan te Jeruzalem.

Ten slotte breng ik hier hartelijken dank aan den heer P. G. Bos, adjunct-commies bij het rijksarchief te Groningen, die mij welwillend inlichtingen verschafte.

Assen, Maart 1901.

JOOSTING.

1480, Juni 15.

1. *Wigherus de Hassent, proost der kapittelkerk van St. Maarten te Kerpen in de diocese van Keulen, bevestigt een transsumpt van verscheidene privilegiën, door eenige pausen verleend aan de orde van St. Jan te Jeruzalem.*

In nomine Domini, amen.

Wigherus de Hassent, decretorum doctor, prepositus ecclesie collegiate sancti Martini Karpensis Coloniensis diocesis, universis Christi fidelibus, presentes litteras nostras inspecturis seu legi audituris, notum facimus per easdem, transsumptum quoddam, nonnulla privilegia sive indulta, ordini sancti Johannis Jherosolimitani per nonnullos Romanos pontifices concessa, in se continens, || — sigillo curie causarum camere apostolice de rubea cera glauce cere impresso, in filis rubeis eidem subimpendente sigillatum perque discretum virum Bartholomeum condam Ketti de Siscia, clericum Lucane diocesis, publicum apostolica et imperiali auctoritatibus curieque causarum camere apostolice antedictae notarium et scribam, ut apparuit, subscriptum et signatum, sanum, integrum et illesum, non abrasum, non viciatum, non cancellatum neque in aliqua sui parte suspectum sed omni || prorsus vicio et suspicione carens, — per venerabilem et religiosum virum dominum Hupertum de Hiinsberg, commendatorem domus sive conventus ordinis sancti Johannis Jherosolimitani in Colonia nobis presentatum, nos cum

ea qua decuit reverencia recepisse noveritis, huiusmodi sub tenore:

(1479, April 2.

2. *Johannes Prioris, „generalis auditor” van het „sacrum „palatium apostolicum”, den paus, diens „camerarius” en de „curia causarum apostolica”, verleent transsumpt van 3 bullen van paus Sixtus IV, waarin zijn opgenomen verscheidene privilegiën, door eenige pausen verleend aan de orde van St. Jan te Jeruzalem.)*

„In nomine sancte et individue Trinitatis, Patris et Filii et „Spiritus Sancti, amen.

„Noverint universi et singuli, hoc presens publicum instrumentum inspecturi, lecturi pariter || et audituri, quod nos Johannes Prioris, decretorum doctor, basilice sancte Marie majoris „de Vrbe ac Venetensis et Maclouiensis ecclesiarum canonicus, „domini nostri pape capellanus, sacri palatii apostolici ac domini „nostri pape et eius camerarii curieque causarum camere apostolice „generalis auditor, ad venerabilis et religiosi viri fratris Johannis de Cambia, prioris generalis ordinis sancti Johannis Baptistae Jherosolimitani de observancia, instanciam et requisicionem, „omnes et singulos sua communiter vel divisim interesse putantes, eorumque procuratores, si qui tunc erant in Romana „curia pro eisdem, ad videndum et audiendum infrascriptas „litteras apostolicas sanctissimi in Christo patris et domini „nostri domini Sixti, divina providencia pape quarti, eius vera „bulla plumbea cum filis cericeis rubei croceique colorum more „Romane curie impendente bullatas, produci, recipi, — et, „postquam producte fuerint, ad videndum et audiendum ipsas „transsumi, exemplari, publicari et in publicam formam redigi, „mandari, auctoritatemque nostram et decretum dicte curie per „nos interponi, — vel dicendum et causam, si quam habeant „racionabilem, quare premissa minime fieri debeant, allegandum „per audienciam publicam litterarum contradictarum domini „nostri pape citari fecimus et mandavimus ad certum peremptorium terminum competentem videlicet ad diem et horam „infrascriptos Quibus advenientibus comparatum fuit in iudicio „legittime coram nobis pro parte dicti fratris Johannis, citra „tamen quorumcumque procuratorum suorum, per eum hactenus „quomodolibet constitutorum, revocationem et certas litteras

„citatorias in dicta audientia litterarum contradictarum nostro
 „de mandato executas facto reportatas citatorumque in eadem
 „contentorum non comparencium contumacia accusata ipsosque
 „contumaces reputari et in eorum contumaciam supradictas
 „litteras apostolicas sub tenore infrascripto exhibitas, productas
 „atque datas, quas transsumi, exemplari, publicari et in publi-
 „cam formam redigi mandari auctoritatemque (nostram) et decre-
 „tum dicte curie ac officii nostri interponi per nos instanter
 „postulatum. Nos tunc Johannes Prioris, auditor, prefatus,
 „dictos citatos non comparentes reputavimus non inmerito con-
 „tumaces prout erant quoad actum et terminum huiusmodi, id
 „suadente justicia, et in eorum contumaciam supradictas litteras
 „apostolicas ad manus nostras recepimus, vidimus, legimus,
 „tenuimus, palpavimus et diligenter inspeximus sanasque, inte-
 „gras et illesas omnique prorsus vicio et suspicione carere repe-
 „rimus, ipsasque ulterius ad predicti fratris Johannis, prioris
 „generalis, ulteriorem instantiam per discretum virum magis-
 „trum Bartholomeum de Siscia¹⁾, dicte curie causarum camere
 „apostolice notarium, publicari, transumi, exemplari et in
 „publicam transumpti formam redigi, necnon ipsas transump-
 „tatas originalibus litteris auscultari et collacionari fecimus et
 „mandavimus, volentes autem et (jussu?) dicte curie ac officii nostri
 „decernentes, quod presenti nostro publico transumpto decetero
 „et inantea tam in Romana curia quam extra, ubicunque loco-
 „rum, in iudicio et extra, stetur, illique detur et adhibeatur
 „talis et tanta fides, qualis et quanta dictis originalibus litteris,
 „inferius insertis et cum presenti transumpto auscultatis ac
 „collacionatis, data fuit et adhibita daturque et adhibetur seu
 „daretur et adhiberetur, si in medium producerentur.
 „Tenor vero dictarum litterarum apostolicarum, de quibus
 „supra fit mencio, sequitur et est talis:

(1472, Juni 25.

3. *Paus Sixtus IV verleent afschrift van verscheidene privi-
 legiën, door eenige pausen verleend aan de orde van St. Jan
 te Jeruzalem.)*

„„Sixtus“), episcopus, servus servorum Dei. Ad perpetuam
 „rei memoriam.

1) Het handschrift leest „Piscia“.

2) Het charter bevat, in margine, hiernaast deze aanteekening: „Six-

„Provisionis nostre debet provenire subsidio, ut jus suum
 „cuilibet conservetur. Hinc est quod nos tenorem quarundem
 „litterarum felicis recordacionis Calisti III, Honorii, Clementis,
 „Benedicti, Urbani et Lucii, Romanorum pontificum, predeces-
 „sorum nostrorum, in registro ipsorum predecessorum reper-
 „tarum, pro eo, quod, sicut exhibita nobis nuper pro parte
 „dilectorum filiorum Baptiste de Vrsinis, moderni magistri, et
 „fratrum hospitalis sancti Johannis Jherosolimitani peticio con-
 „tinebat, ipsi huiusmodi tenoribus ex certis causis se asserunt
 „indigere, et (sic) registro ipso de verbo ad verbum transcribi
 „et ad ipsorum supplicacionis instanciam presentibus annotari
 „fecimus, qui talis est:

(1455, Juni 19.

4. *Paus Calixtus III bevestigt, onder insertie, verscheidene
 privilegiën, door eenige pausen verleend aan de orde van St. Jan
 te Jeruzalem.)*

„Calistus¹⁾, episcopus, servus servorum Dei Ad perpe-
 „tuam rei memoriam.
 „Ad hoc nos Deus pretulit in familiam domus sue, ut
 „unuique prout debitores sumus justiciam ubilibet minis-
 „tremus et, que religioni hospitalis sancti Johannis Jheroso-
 „limitani per Romanos pontifices, predecessores nostros,
 „concessa comperimus, illa, ut perpetuo firma et illibata per-
 „sistant, apostolico munimine solidemus, ac ipsorum gesta
 „pontificum, ut ea cunctis innotescant, per nostras litteras
 „ubique pandamus. Nuper siquidem pro parte dilectorum
 „filiorum magistri et fratrum dicti hospitalis nobis fuit humi-
 „liter supplicatum, ut celebris memorie Honorii, Clementis,
 „Benedicti, Urbani et Lucii, Romanorum pontificum, prede-
 „cessorum nostrorum, litteras infrascriptas, eis et hospitali
 „predicto concessas, cum incipiant vetustate consumi, inno-
 „vare et approbare aliasque in premissis oportune providere
 „de apostolica benignitate dignaremur. Nos igitur, — atten-
 „dentes indulgencias, facultates, concessionem et contenta in
 „dictis litteris fore honesta ac honorem et utilitatem dicti

„tus quartus. Confirmatio, cum insertione multorum pontificum. Peru-
 „tilis. h h h.”

1) Het charter bevat, in margine, hiernaast deze aanteekening: „Ca-
 „lixthus tercius. Confirmatio. i i i.”

„ „ „hospitalis ac animarum salutem concernere, — huiusmodi
 „ „ „supplicationibus inclinati, singulas litteras predictas, quas
 „ „ „inspici et examinari fecimus diligenter, necnon indulgen-
 „ „ „cias, facultates, concessionibus ac omnia alia et singula, in
 „ „ „eis contenta et inde secuta, quecumque rata et grata ha-
 „ „ „bentes, illa auctoritate apostolica ex certa sciencia tenore
 „ „ „presencium innovamus, approbamus et confirmamus ac per-
 „ „ „petue firmitatis, roboris subsistere, decernimus, suppletis
 „ „ „omnes defectus, si qui forte intervenerint in eisdem.
 „ „ „Tenores vero dictarum litterarum, signis subscripcionibus
 „ „ „et characteribus duntaxat exceptis, sequuntur in hec verba:

(1217, Januari 23.

5. *Paus Honorius III spoort alle geloovigen aan, vrijgevig te zijn tegenover de broeders van de orde van St. Jan te Jeruzalem, wanneer zij tot hen komen om inzamelingen te houden.)*

„ „ „Honorius¹⁾, episcopus, servus servorum Dei, universis
 „ „ „Christi fidelibus, ad quos littere iste pervenerint, salutem
 „ „ „et apostolicam benedictionem.
 „ „ „Inter cetera, que inducunt divine miseracionis pacien-
 „ „ „ciam ad parcendum, sola elemosina est, que operiens mul-
 „ „ „titudinem peccatorum offensum mitigat, dat in²⁾ presenti
 „ „ „graciam et adicit gloriam in futuro; ipsa enim dispersa
 „ „ „multiplicabitur et crescit, ea reperta per manus pauperum
 „ „ „celestes³⁾ congeritur in thesauros, quin potius, quod uni
 „ „ „ex minimis factum fuerit de operibus caritatis, ipsi Do-
 „ „ „mino factum, secundum veritatis oraculum perhibetur.
 „ „ „Non est autem alicui, sicut arbitramur, incognitum, quod
 „ „ „dilecti filii fratres Jherosolimitani hospitalis, qui super
 „ „ „omnia immo et seipsos superimpendunt servicio Jhesu
 „ „ „Christi, sic intenti sunt circa opera caritatis et specialiter
 „ „ „circa defensionem fidei Christiane, emulantes quodammodo
 „ „ „zelum Mathatie, cum videret facta Domini ab exteris na-
 „ „ „cionibus prophanari, quod vitam in paciencia tollerant et
 „ „ „mortem in desiderio habent, bonis tantum celestibus in-

1) Het charter bevat, in margine, hiernaast deze aantekening: „Honorius tercius. De petitione elemosinarum et veniam peccatorum pollicetur. k-k k.”

2) In HS. staat „datum”.

3) „ „ „ „celestus”.

„„„hiantes. Cum igitur dicti fratres, qui effundent opes, cum
 „„„tradunt corpora pro zelo fidei Christiane, ad elemosinas
 „„„non sufficiant consuetae, nisi fidelium suffragiis adjuventur,
 „„„universitatem vestram rogandam duximus et movendam
 „„„in remissionem peccaminum injungentes, quatenus, cum
 „„„iisdem vel nuncii eorum ad vos venerint, elemosinas peti-
 „„„turi pro sucursu Terre Sancte ac sustentacione pauperum,
 „„„grata subsidia conferatis, ita quod propter hec et alia
 „„„pietatis opera, que feceritis, Domino inspirante, proficiatis
 „„„bonis temporalibus et donis non destituamini sempiternis.
 „„„Nos vero eis, qui dictis fratribus manum porrexerint ad-
 „„„iutricem, si vero fuerint penitentes, suorum peccatorum
 „„„veniam pollicemur.

„„„Datum Laterani decimo kalendas Februarii pontificatus
 „„„nostri anno primo.

(1265, Mei 27.

6. *Paus Clemens IV verleent aan den „magister” en de broe-
 ders der orde van St. Jan te Jeruzalem de bevoegdheid, ge-
 noegdoening te ontvangen voor geloften en boetedoeningen, reeds
 opgelegd of alsnog op te leggen.)*

„„„Clemens ¹⁾, episcopus, servus servorum Dei, dilectis
 „„„filiis magistro et fratribus hospitalis sancti Johannis
 „„„Jherosolimitani salutem et apostolicam benedictionem.

„„„Merito vestre devocionis inducimur, ut vos prosequa-
 „„„mur gracia, que vestris necessitatibus dinoscitur oportuna.
 „„„Hinc est, quod vobis tenore presencium de gracia speciali
 „„„duximus concedendum, ut de votis omnibus et peniten-
 „„„ciis injunctis seu pretermisissis aut eciam injungendis pro
 „„„peccatis omnibus, unde peccatores sunt confessi aut volunt
 „„„penitencialiter confiteri, satisfactionem de bonis, a Deo eis
 „„„collatis, recipere valeatis. Ita quod hii, qui vobis ex pre-
 „„„dictis caritative aliqua elargiantur, sint a prefatis votis et
 „„„penitenciis huiusmodi plenarie absoluti, Terre Sancte et
 „„„castitatis votis dumtaxat exceptis. Necnon de usuris, ra-
 „„„pinis et male ablatiis et illicite acquisitis, si eorum quo-
 „„„rum fuerint haberi non valeat certitudo aliqua, et de hiis,
 „„„que indistincte in ultimis voluntatibus relinquuntur, pro

1) Het charter bevat, in margine, hiernaast deze aanteekening: „Cle-
 mens quartus. Absolutorium et immunitatis votorum. l l l.”

„ „ „sustentacione¹⁾ pauperum confluencium ad domos et
 „ „ „hospitalia vestra recipiendi, ac cum eis, qui dare volue-
 „ „ „rint, componendi, liberam vobis concedimus facultatem,
 „ „ „auctoritate presencium decernentes, ut ipsi, qui vobis de
 „ „ „huiusmodi usuris, rapinis, ablatiis, acquisitis et relictis
 „ „ „quantitatem aliquam contulerint, ad restitutionem aliam
 „ „ „minime teneantur. Sacerdotes vero et clerici, cuiuscumque
 „ „ „ordinis officii vel dignitatis existant, qui vestre hospita-
 „ „ „litis negotium, cum per vos semel in anno fuerint re-
 „ „ „quisiti, expedierint cum effectu vel manum porrexerint
 „ „ „adjutricem, quidquid in officiis seu horis canonicis obmi-
 „ „ „serint vel neglexerint, sint auctoritate nostra absoluti.
 „ „ „Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre
 „ „ „concessionis et voluntatis infringere vel ei ausu temerario
 „ „ „contraire. Si quis autem hic (*sic*) attemptare presumpserit,
 „ „ „indignacionem Omnipotentis Dei et beatorum Petri et
 „ „ „Pauli apostolorum Eius se noverit incursurum.
 „ „ „Datum Perusii VI kalendas Junii pontificatus nostri
 „ „ „anno primo.

(1304, Juni 22.

7. *Paus Benedictus XI verleent ten behoeve van de orde van St. Jan te Jeruzalem aflat aan allen, die haar steunen.)*

„ „ „Benedictus²⁾, episcopus, servus servorum Dei, dilectis
 „ „ „filiis magistro et fratribus hospitalis sancti Johannis Jhe-
 „ „ „rosolimitani salutem et apostolicam benedictionem.
 „ „ „Considerantes attentius, quod propter pauperum victum
 „ „ „omnia bona vestra hospitalitati et aliis piis operibus offi-
 „ „ „ciosissime sint exposita, ac pro recuperacione Terre Sancte,
 „ „ „que potissimum insidet cordi vestro, tamquam intrepidi
 „ „ „Christi pugiles³⁾, ferventibus studiis et desideriis intenden-
 „ „ „tes ad propulsandas nostri Redemptoris injurias et hostes

1) In HS. staat hier een overbodig „et”.

2) Het charter bevat, in margine, hiernaast deze aantekening: „Bene-
 „dictus nonus. Indulgentias XL annos et tot quarentenas ter in ebdomoda
 „per (universum?). m m m.” — Nu was Benedictus IX paus van 1033—
 1048, toen de Johannier orde nog niet bestond. Benedictus XI was in
 het eerste jaar van zijn pausschap van 12 Mei—7 Juli te Perugia (vergl.
 Potthast, *Regesta*, Vol. II (1875), p. 2035 sqq.); daarom wordt de bul
 aan hem toegeschreven en gesteld op 1304.

3) In HS. staat „pugilles”.

„„„„eiusdem fidei conterempdos, quelibet ducitis humana peri-
 „„„„cula in contemptum, laboribus et sumptibus plurimis non
 „„„„parcendo, — nos itaque, summis desideriis affectantes, ut
 „„„„eiusdem Terre Sancte statu longo temporis spacio nubilo
 „„„„gravis turbaminis, obductis felicibus eventibus, foveatur
 „„„„et tranquillis successibus forciatur, ac ut Sarracenorum in
 „„„„illis degencium partibus temerariis ausibus nefandisque
 „„„„conatibus per nos commodius et efficacius resistatur, —
 „„„„vobis et ordini vestro pro bono Christianitatis statu et ad
 „„„„depressionem suorum hostium de apostolice plenitudine
 „„„„potestatis gracie concedimus, ut in ecclesiis vel oratoriis
 „„„„per universum orbem, ordini vestro subjectis, ter in ebdo-
 „„„„mada per totam Quadragesimam, videlicet secunda, quarta
 „„„„et sexta feria, et generaliter in festo sancti Vocabuli, dic-
 „„„„tarum ecclesiarum omnibus vere penitentibus et confessis,
 „„„„qui in dictis diebus et festivitibus ad memoratas eccle-
 „„„„sias secundum facultates ipsorum manus porrexerint ad-
 „„„„jutrices, de beatorum Petri et Pauli auctoritate confisi,
 „„„„quadraginta annos et quadraginta quarantenas et septimam
 „„„„partem injuncte penitencie misericorditer relaxemus¹⁾.

„„„„Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre
 „„„„concessionis et voluntatis infringere vel ei ausu temerario
 „„„„contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit,
 „„„„indignacionem Omnipotentis Dei et beatorum Petri et
 „„„„Pauli apostolorum Eius se noverit incursum.

„„„„Datum Perusii decimo kalendas Julii pontificatus nostri
 „„„„anno primo.

(1186 à 1187, Juli 16.

8. *Paus Urbanus III spoort alle geestelijken aan, zich stipt te houden aan de privilegiën, aan de broeders der orde van St. Jan te Jeruzalem verleend.)*

„„„„Urbanus²⁾, episcopus, servus servorum Dei, venerabi-
 „„„„libus fratribus archiepiscopis, episcopis et dilectis filiis
 „„„„abbatibus, prioribus et universis ecclesiarum prelati, ad

1) In HS. staat „relaxamus”.

2) Het charter bevat, in margine, hiernaast deze aantekening: „Urbanus quartus. Exemptio de sepulturis contra apostatas; indulgentie fraternitatis. n n n.” — Deze bul is *niet* afkomstig van Urbanus IV, maar van Urbanus III. Zij wordt vermeld bij Jaffé, *Regesta*, vol II, n°. 15896 met deze beschrijving: „1186—1189, Juli 16, Veronae. 15896, „Archiepiscopos, episcopos, abbates, priores et universos ecclesiae praelatos

„ „ „ quos littere iste pervenerint, salutem et apostolicam benedictionem.

„ „ „ Cum fratribus Jherosolimitani hospitalis . . . (enz. als de hierop volgende bul van Lucius III).

„ „ „ Datum Veronensi (sic) decimo septimo kalendas Augusti.
(1184, Februari 29.

9. *Paus Lucius III spoort alle geestelijken aan, zich stipt te houden aan de privilegiën, aan de broeders der orde van St. Jan te Jeruzalem verleend.)*

„ „ „ Lucius¹⁾, episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis et abbatibus, prioribus et universis ecclesiarum prelati, ad quos littere iste pervenerint, salutem et apostolicam benedictionem.

„ „ „ Cum fratribus Jherosolimitani²⁾ hospitalis a predecessoribus nostris et a nobis ipsis³⁾ indultum fuerit, ut semel in anno pro colligendis elemosinis⁴⁾ recipiantur in ecclesiis, quidam vestrum, avaricie ardore detenti⁵⁾, in adventu⁶⁾ ipsorum confratrias suas eorum confratrie proponunt eadem⁷⁾ die⁸⁾, et sic fratres ipsi confusi modicum

hortatur, ut privilegia fratribus hospitalis Hierosolymitani indulta districte observent. Caorsini Privilegia ord. S. Joh. (Ulm 1496) sub signo n n n, Clozeaulx Privileges de l'ordre de S. Jean (Paris 1649) p. 85. — „Cum fratribus Jerosolimitani (al. Hierosolymitani).”

Van Urbanus IV wordt trouwens geene bul, te Verona gegeven, vermeld bij Potthast.

1) Het charter bevat, in margine, hiernaast deze aantekening: „Lucius tercius. De elemosinis colligendis, quod non possumus interdici et de liberis et absolutis personis ac sepultura, de cimiteriis et de septima parte iniuncte penitencie. Ut supra Urbanus. o o o.” Deze bul is gedrukt bij v. Pflugk-Harttung, *Acta pontificum Romanorum*, Stuttg. 1884, vol. II, pag. 387.

Vergelijk hierbij de bul van Honorius III d.d. 16 Januari 1221 bij Jhr. J. J. de Geer van Oudegein, *Archieven der ridderlijke Deutsche Orde, Balie van Utrecht*, Utr. 1871, deel I, n°. 11, die grootendeels met onze gelijkkluidend is, op 30 Mei 1225 door Honorius III en op 10 October 1231 door Gregorius IX herhaald werd (a. w. deel I, n°s. 44 en 58).

2) Harttung, heeft „Jerosolimitani”.

3) Urbanus mist „ipsis”.

4) Harttung heeft „elemosinis”.

5) Urbanus heeft „ardore avaricie detenti”, Harttung „avaritie ardore detenti”.

6) Urbanus en Harttung hebben resp. „aventum” en „adventum”.

7) Urbanus heeft „eodem”.

8) Harttung heeft „eadem die preponunt”.

„ „ „aut nichil percipiunt. Quia hoc igitur ¹⁾ indecens est et in
 „ „ „contemptum Dei et Romane ecclesie noscitur plurimum
 „ „ „redundare, universitati vestre per apostolica scripta pre-
 „ „ „cipiendo ²⁾ mandamus, quatenus ³⁾, cum fratres ipsi ad
 „ „ „loca vestra pro elemosinis colligendis advenerint, eos
 „ „ „benigne recipientes et honeste tractantes ⁴⁾, ipsos in eccle-
 „ „ „siis vestris populum emonere ⁵⁾ et ab eis elemosinas ⁶⁾
 „ „ „querere libere permittatis ⁷⁾ et confratrias vestras, quas
 „ „ „facere cotidie potestis ⁸⁾, eorum confratriis ⁹⁾, que semel
 „ „ „in anno fiunt ¹⁰⁾, nullatenus preponatis, ne ¹¹⁾ occasione ¹²⁾
 „ „ „illarum elemosine ¹³⁾ pauperum Christi ¹⁴⁾ deperiant vel ¹⁵⁾
 „ „ „quomodolibet impediuntur. Sane, quoniam a predecessori-
 „ „ „bus nostris est et a nobis ipsis statutum, ut eos excom-
 „ „ „municare ¹⁶⁾ vel oratoria sua interdicere nemini liceat,
 „ „ „vobis presencium ¹⁷⁾ auctoritate precipimus, ut predictos
 „ „ „fratres aut ecclesias suas interdicere vel excommunicare
 „ „ „nullatenus presumatis. De parrochianis autem vestris,
 „ „ „qui domos illorum violenter invadunt vel infringunt aut
 „ „ „fratres ipsos indebitis molestiis opprimunt ¹⁸⁾ et tam deposita
 „ „ „quam res proprias diripiunt, cum inde vobis conquesti
 „ „ „fuerint, talem eis et ¹⁹⁾ tam districtam justiciam ²⁰⁾ faciatis

-
- 1) Urbanus heeft „igitur hoc“.
 - 2) Urbanus mist „precipiendo“.
 - 3) Harttung heeft „quatinus“.
 - 4) Urbanus heeft „tractantes honeste“.
 - 5) Urbanus heeft „ammonere“, Harttung „admonere“.
 - 6) Harttung heeft „elemosinas“.
 - 7) Harttung heeft „permittatur“.
 - 8) Urbanus heeft „cotidie facere potestis“, Harttung „facere potestis
 „quotidie“.
 - 9) Urbanus heeft „confratrie“.
 - 10) Urbanus heeft „que fit semel in anno“.
 - 11) Urbanus heeft „nec“.
 - 12) Harttung heeft „omnino“.
 - 13) Harttung heeft „elemosine“.
 - 14) Urbanus heeft „Christi pauperum“.
 - 15) Harttung heeft „seu“.
 - 16) Harttung heeft „excommunicari“.
 - 17) Harttung heeft „presencium“.
 - 18) Urbanus heeft „oprimunt“.
 - 19) Urbanus mist „et“.
 - 20) Harttung heeft „justitiam“.

„et ita jura eorum defendere ac¹⁾ manutenere curetis,
 „quod²⁾ ipsi ad nos pro defectu justicie non cogantur re-
 „currere semper³⁾ et⁴⁾ nos sollicitudinem et obedienciam
 „vestram⁵⁾ debeamus non inmerito commendare et vos⁶⁾
 „quoque beneficiorum⁷⁾, que in sancta domo illa fiunt,
 „mereamini esse participes. Preterea⁸⁾ liberas et absolutas⁹⁾
 „personas, que se domui eorum in sanitate vel in infir-
 „mitate residerint¹⁰⁾, libere et sine molestia recipere per-
 „mittatis¹¹⁾ et nullum super hoc eis impedimentum pre-
 „stetis¹²⁾. Illud autem non mediocriter nos movet et
 „ecclesiastice dignitatis¹³⁾ derogat¹⁴⁾, quod quidam vestrum
 „contra institutionem sanctorum patrum et contra decretum,
 „Lateranensi¹⁵⁾ concilio edictum¹⁶⁾, corpora ipsorum fra-
 „trum, cum decedunt, nolunt sine precio sepelire¹⁷⁾ et
 „iniqua exactio¹⁸⁾ non est aliquatenus tolleranda; vobis in
 „virtute obediencie¹⁹⁾ precipimus, ut nullo modo ab ipsis
 „fratribus vel ab²⁰⁾ aliis pro sepultura quidquam²¹⁾ exigere
 „vel accipere, nisi quod spontanea decedencium²²⁾ devocio²³⁾

1) Urbanus heeft „vel”.

2) Harttung voegt hier „et” in.

3) Urbanus heeft „semper recurrere”.

4) Harttung voegt hier „ut” in.

5) Urbanus heeft „sollicitudinem vestram et obedienciam”, Harttung „sollicitudinem vestram et obedientiam”.

6) Urbanus heeft „vobis”.

7) Urbanus voegt hier „illorum” in.

8) Urbanus heeft „Propterea”.

9) Urbanus heeft „absolutae”.

10) Urbanus heeft „reddiderint”.

11) Harttung heeft „permittantur”.

12) Urbanus heeft „prestitatis”.

13) Harttung heeft „dignitati”.

14) Urbanus heeft „ecclesiastici derogat honestati”.

15) Urbanus heeft „Turonensi”.

16) Urbanus en Harttung hebben „editum”.

17) Harttung heeft „sepelire”.

18) Urbanus heeft „et quia tam prava exactio et iniqua”.

19) Urbanus heeft „in obediencie virtute mandantes”, Harttung „in virtute obedientie”.

20) Urbanus en Harttung missen „ab”.

21) Harttung heeft „quicquam”.

22) Harttung heeft „decentium”.

23) Urbanus heeft „liberalitas”, Harttung „devotio”.

„ „ „ vobis contulerit, acceptetis, sed absque ullo precio¹⁾ mortuorum corpora sepeliatis²⁾; et si quis ulterius hoc³⁾ attemptaverit, in eum taliter vendicetis, quod amplius similia non presumat. Ad hec presencium vobis⁴⁾ auctoritate precipimus, ne ab eis contra tenorem privilegiorum Romane ecclesie de nutrimentis⁵⁾ animalium suorum seu⁶⁾ de ipsis animalibus⁷⁾ decimas exigere presumatis. Cum autem oratoria vel cimiteria⁸⁾, quod⁹⁾ eis beneficio privilegiorum Romane ecclesie est¹⁰⁾ indultum, construxerint, vos fratres, archiepiscopi¹¹⁾, episcopi pro se tantummodo et familia sua oratoria ipsa¹²⁾ dedicare et cimiteria benedicere nullatenus¹³⁾ postponatis, nec¹⁴⁾ aliquis vestrum contra eorundem privilegiorum tenorem id impedire aliquatenus vel disturbare presumat. Decetero fratres hospitalis in vestris episcopatibus constitutos, qui crucem et habitum suum¹⁵⁾ deponentes et¹⁶⁾ per illecebras seculi et¹⁷⁾ abruta¹⁸⁾ viciorum vagantur et illos eciam¹⁹⁾, qui prioribus sunt²⁰⁾ contumaces et²¹⁾ rebelles existunt, et contra voluntatem²²⁾ ipsorum balivas detinent, instanter

1) Harttung heeft „pretio“.

2) Urbanus heeft „tumuletis“.

3) Harttung heeft „hac“.

4) Urbanus heeft „vobis presencium“, Harttung „vobis presentium“.

5) Harttung heeft in plaats van „de nutrimentis“ „de trimentis“.

6) Harttung heeft „sive“.

7) Urbanus voegt hier in „aut laboribus, quos propriis manibus aut sumptibus colunt“.

8) Urbanus voegt hier in „idem“.

9) In HS. staat hier een overbodig „est“.

10) Harttung heeft „et“.

11) Urbanus heeft „archiepiscopi“.

12) Urbanus heeft „sua“.

13) Urbanus heeft „non“.

14) Harttung heeft „ne“.

15) Urbanus heeft „vel habitum“.

16) Harttung mist „et“.

17) Urbanus mist „et“.

18) Harttung heeft „obruta“.

19) Harttung heeft „etiam“.

20) Urbanus en Harttung hebben „suis“.

21) Harttung mist „et“.

22) Urbanus heeft „voluntates“.

„ „ „commoneatis¹⁾ et pro vestri officii²⁾ debito compellatis,
 „ „ „ut habitum depositum in se³⁾ resumentes in obediencia⁴⁾
 „ „ „prelatorum suorum humiliter et devote persistent et bali-
 „ „ „vas sive alia officia⁵⁾ per violentiam⁶⁾ detinere nulla
 „ „ „ratione⁷⁾ presumant. Quicumque autem mandatorum nostro-
 „ „ „rum contemptores extiterint, eos⁸⁾ excommunicationis⁹⁾
 „ „ „sentencia¹⁰⁾ innodetis et eorundem¹¹⁾ sententiam¹²⁾ usque
 „ „ „ad dignam satisfactionem faciatis inviolabiliter observari.
 „ „ „Preterea quicumque de facultatibus, sibi a Deo collatis,
 „ „ „eisdem fratribus¹³⁾ subvenerit et in tam sancta fraterni-
 „ „ „tate se collegam statuerit eisque beneficia solverit¹⁴⁾,
 „ „ „annuatim ei¹⁵⁾ de beatorum Petri et Pauli apostolorum¹⁶⁾
 „ „ „auctoritate confisi septimam partem injuncte penitencie
 „ „ „relaxamus. Datum Anagnie secundo kalendas Marcii.

„ „ „Ceterum quia difficile foret tam presentes quam prein-
 „ „ „sertas litteras ad quecumque, in quibus ille forent neces-
 „ „ „sarie, loca transferre, volumus et eadem auctoritate decer-
 „ „ „nimus, quod ipsarum presencium et aliarum litterarum
 „ „ „huiusmodi transumptis, duorum publicorum notariorum
 „ „ „manibus subscriptis, sigillo alicuius episcopi vel alterius
 „ „ „secularis vel regularis prelati munitis, ea prorsus in iudicio
 „ „ „et extra fides adhibeatur et illis stetur in omnibus et per
 „ „ „omnia, sicuti eisdem originalibus litteris adhiberetur et
 „ „ „staretur, si forent exhibite vel ostense.

„ „ „Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre

1) Urbanus heeft „amoneatis”.

2) Harttung heeft „officii vestri”.

3) Harttung mist „in se”.

4) Urbanus heeft „obedienciam”, Harttung „obedientiam”.

5) Harttung heeft „officia alia”.

6) Harttung heeft „violentiam”.

7) Harttung heeft „ratione”.

8) Urbanus heeft „vos”, Harttung „eos”.

9) Harttung heeft „excommunicationis”.

10) Urbanus heeft „sententiam”, Harttung „sententiam”.

11) Urbanus en Harttung hebben „eandem”.

12) Harttung heeft „sententiam”.

13) Urbanus heeft „eis”.

14) Urbanus heeft „persolverit”.

15) Harttung heeft „et”.

16) Urbanus heeft „beatorum apostolorum Petri et Pauli”.

„ „ratihabicionis, innovacionis, approbacionis, confirmacionis,
 „ „decreti, supplecionis, constitucionis et voluntatis infringere
 „ „vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare
 „ „presumpserit, indignacionem Omnipotentis Dei et beatorum
 „ „Petri et Pauli apostolorum Eius se noverit incursum.

„ „Datum Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis
 „ „dominice millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto
 „ „tercio decimo kalendas Julii pontificatus nostri anno primo.

„ „Ceterum, ut earundem litterarum tenor predictus sic inser-
 „ „tus omnimodam rei seu facti certitudinem faciat, apostolica
 „ „auctoritate decernimus, ut illud idem robur eamque vim
 „ „eumque vigorem dictus tenor per omnia habeat, que haberent
 „ „originales littere predictae et eciam prorsus eidem tenori fides
 „ „adhibeatur, quandocumque et ubicumque in iudicio sive alibi,
 „ „ubi fuerit exhibitus vel ostensus, et eidem tenori firmiter stetur
 „ „in omnibus sicut eisdem originalibus litteris staretur, si forent
 „ „exhibite vel ostense. Per hoc autem nullum jus eis cuipiam
 „ „denuo acquiri volumus, sed antiquum omnino conservari.

„ „Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre
 „ „constitutionis et voluntatis infringere vel ei ausu temerario
 „ „contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indig-
 „ „nacionem Omnipotentis Dei et beatorum apostolorum Petri
 „ „et Pauli apostolorum Eius se noverit incursum.

„ „Datum Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis
 „ „dominice millesimo quadringentesimo septuagesimo secundo,
 „ „septimo kalendas Julii pontificatus nostri anno primo.

(1472, Juni 25.

10. *Paus Sixtus IV verleent afschrift van eene bul van paus Nicolaus V, waarbij deze bevestigt een privilege van paus Gregorius VIII (lees IX) voor de orde van St. Jan te Jeruzalem.)*

„ „Sixtus, episcopus, servus servorum Dei. Ad futuram rei
 „ „memoriam.

„ „Provisionis nostre debet provenire subsidio, ut jus suum
 „ „cuilibet conservetur. Hinc est, quod nos tenore(m) quarundem
 „ „litterarum felicitis recordacionis Nicolai pape quinti, predeces-
 „ „soris nostri, in registro ipsius predecessoris nostri repertum,
 „ „pro eo, quod, sicut exhibita nobis nuper pro parte dilectorum
 „ „filiorum Baptiste de Vrsinis, magistri, et conventus fratrum

„hospitalis sancti Johannis Jherosolimitani peticio continebat,
 „„ipsi huiusmodi tenore ex certis causis se asserunt indigere,
 „de registro ipso de verbo ad verbum transcribi et ad ipsorum
 „magistri et fratrum supplicacionis instanciam presentibus
 „annotari fecimus, qui est talis.

(1447, Februari 12.

11. *Paus Nicolaus V bevestigt een privilege van paus Gregorius VIII (lees IX) voor de orde van St. Jan te Jeruzalem.)*

„„Nicolaus, episcopus, servus servorum Dei. Ad futuram
 „rei memoriam.
 „„Iniunctum nobis desuper apostolice servitutis officium
 „mentem nostram excitat et inducit, ut circa ea, que pro
 „statu prospero et tranquillo ecclesiarum et hospitalium
 „aliorumque piorum locorum et personarum presertim regu-
 „larem vitam tenencium, in illa degencium, profutura con-
 „spicimus, apostolici favoris presidium extendamus et ea, que
 „propterea prodesse comperimus, ut amplioris firmitatis vin-
 „culo muniantur, apostolici roboris nexibus solidemus. Dudum
 „siquidem felicitis recordacionis Gregorius papa octavus¹⁾,
 „predecessor noster, pio compaciens affectu, dilectis filiis
 „magistro et fratribus hospitalis sancti Johannis Jherosoli-
 „mitani, tam tunc presentibus quam futuris, suas litteras
 „tenoris concessit subsequentis:

(1228, Mei 7.

12. *Paus Gregorius (IX) verbiedt, iets van de broeders der orde van St. Jan te Jeruzalem te vorderen of hunne privilegiën te schenden; bepaalt, dat zij tot verschillende heffingen niet gehouden zullen zijn evenmin als tot het bijdragen in de herstelling van stadsmuren; en verklaart, dat zij aan geene bisschoppelijke rechtsmacht onderworpen zullen zijn maar onder pauselijke jurisdictie zullen staan.)*

„„Gregorius²⁾, episcopus, servus servorum Dei, dilectis

1) Lees „nonus”, zie boven blz. 278.

2) Het charter bevat, in margine, hiernaast de aantekening: „Gregorius octavus. Exemptio ab ordinaria iurisdictione. Perutilis. g g g.” — Boven (blz. 277/8) deelde ik de reden mede, waarom het mij voorkomt, dat wij hier niet hebben eene valsche bul van Gregorius VIII maar eene (echte?) van Gregorius IX. Moet toch de bul worden toegeschreven

„ „ „ „ filiis magistro et fratribus hospitalis sancti Johannis Jhe-
 „ „ „ „ rosolimitani tam presentibus quam futuris, regularem
 „ „ „ „ vitam tenentibus, salutem et apostolicam benedictionem.
 „ „ „ „ Religionis vestre meretur honestas, ut vos in caritatis
 „ „ „ „ visceribus amplexantes cunctis vestris juribus cum fervore
 „ „ „ „ eciam, quod justum est petitis et honestum tam vigore
 „ „ „ „ equitatis, quam ordo exigit rationis, ut id per solitudi-
 „ „ „ „ nem nostri officii ac vestri obedienciam filialem ad debi-
 „ „ „ „ tum perducatur effectum, — ea propter, dilecti filii,
 „ „ „ „ vestris justis postulacionibus, quantum cum Deo pos-
 „ „ „ „ sumus, annuimus et pariter subvenimus¹⁾. Sane peticio
 „ „ „ „ vestra nobis exhibita continebat, quod nonnulli ecclesiarum
 „ „ „ „ prelati atque rectores, eciam, quod deterius est, eorum
 „ „ „ „ subditi et familiares et quamplurimi seculares, vos, eccle-
 „ „ „ „ sias domos vestras et res multas, hospitalia, oratoria et
 „ „ „ „ jura vestra ac bona multa, per vos et vestrum sanctum
 „ „ „ „ ordinem acquisita, non dando sed potius auferendo, que
 „ „ „ „ vestra sunt, tam in collectis ponendis, quam in decimis
 „ „ „ „ exigendis aut censibus persolvendis diversimode pertur-
 „ „ „ „ barunt. Similimodo, quod nequissimum est apud Deum et
 „ „ „ „ homines, vel contra vestra privilegia, vobis concessa per
 „ „ „ „ sanctam sedem apostolicam, in vos manus mittere studuerunt
 „ „ „ „ tamquam vestri judices et prelati, quod non sunt, volentes
 „ „ „ „ cognoscere vestra delicta tam eorum temerario ausu quam
 „ „ „ „ pro infestacione quorundam secularium improborum; cum
 „ „ „ „ sciant vos taliter esse liberos et exemptos ac communitos
 „ „ „ „ ac ab omnibus obsequiis et subjectionibus omnium prela-
 „ „ „ „ torum regularium et secularium regiminum omnium,
 „ „ „ „ degencium per totum orbem in terra vel mari, et ab om-
 „ „ „ „ nibus oneribus commutatos et similiter absolutos; sic patet
 „ „ „ „ per multa privilegia, a predecessore nostris Romanis
 „ „ „ „ pontificibus vobis concessa et data. Nos volentes vestre
 „ „ „ „ quieti et vestris humilibus supplicacionibus gratiosissime
 „ „ „ „ subvenire ad exemplar felicitis memorie Innocencii Romani
 „ „ „ „ pontificis et aliorum plurium, quorum privilegiis gaudetis
 „ „ „ „ merito vestrorum bonorum operum, taliter statuimus et
 „ „ „ „ sic vestram vitam salubriter ordinamus, ut nulli prelato
 „ „ „ „ ecclesiastico, seculari vel regulari persone, regibus nec

aan Gregorius VIII, dan dagteekent zij van 1187, doch dan moet de
aanwijzing van de maand foutief zijn.

1) Aldus het charter; is deze zin niet corrupt?

„ „ „ ducibus nec principibus nec regiminibus aliquibus nec
 „ „ „ alicui, aliquod dominium in terra vel in mari tenenti,
 „ „ „ cuiuscumque condicionis existenti, quod in aliquo vel in
 „ „ „ aliquibus subiciatis ad aliquam collectam solvendam, deci-
 „ „ „ mam atque censum nec aliquibus solvatis aliquam gabel-
 „ „ „ lam, passagium, pedagium, corribagium¹⁾, nec teneamini
 „ „ „ ad reparacionem murorum, fontium, pontium vel viarum
 „ „ „ ad petitionem alicuius communis, civitatis, castri vel ville
 „ „ „ vel alicuius persone, nec compelli vel cogi possitis ab
 „ „ „ aliquo predictorum de aliquo vel pro aliquo reatu, male-
 „ „ „ ficio, delicto quoquo modo jure, ratione vel causa, nisi
 „ „ „ magistro vestro, prioribus vel visitatoribus vestre venera-
 „ „ „ bilis religionis, salvo Romano pontifice seu cardinalibus
 „ „ „ legatis, ab eo missis vel mittendis. Et hoc, quia nullum
 „ „ „ habetis episcopum nec prelatum extra sanctum ordinem,
 „ „ „ cui in predictis subiciatis vel in aliquo predictorum, nisi
 „ „ „ solum Romanum pontificem. Ideo sic volumus, vos esse
 „ „ „ liberos et ab omnibus predictorum oneribus absolutos cum
 „ „ „ omnibus bonis, vestre venerabili religioni pertinentibus,
 „ „ „ in eternum per totum orbem, tam domibus quam casalibus,
 „ „ „ castris et villis quam ecclesiis, hospitalibus, grangiis, ora-
 „ „ „ toriis et cum omnibus et singulis rebus et juribus vestris,
 „ „ „ sancto ordini datis et daturis, acquisitis et acquisituris,
 „ „ „ mobilibus et stabilibus, cum omnibus generibus jumen-
 „ „ „ torum seu animalium. Volumus quidem, ut, ubicumque
 „ „ „ vestra jura vel possessiones se extendant, vos et succes-
 „ „ „ sores vestri possitis edificare domos, castra, villas, casalia
 „ „ „ et ecclesias, hospitalia et oratoria vel grangias per totum
 „ „ „ orbem in terra vel in mari, sine alicuius persone eccle-
 „ „ „ siastice regularis vel secularis contradictione vel moles-
 „ „ „ tacione; et de eis plenam in Domino concedimus facul-
 „ „ „ tatem et licenciam eternalem. Et si quis de predictis vel
 „ „ „ aliquo predictorum vos vel vestrum aliquem fratrem,
 „ „ „ sororem obligatum vel obligatam, vasallum vel familiarem
 „ „ „ cuiuscumque generis existentem molestaverit vel pertur-
 „ „ „ baverit aut molestari seu perturbari presumpserit seu in
 „ „ „ vos vel vestrum aliquem manus violentas injecerit, aut
 „ „ „ verba injuriosa pertulerit aut de vestris bonis abstulerit

1) Ducange vermeldt wel „corriagium” in de beteekenis van „servi-
 tium, quod subditi dominis suis cum equis, bobus aliisve animalibus
 „exhibere tenentur.”

„ „ „ „supradictis vel ablata retinuerit aut celando non assigna-
 „ „ „ „verit, tam de testamentis quam de aliis bonis vestris et
 „ „ „ „juribus, vestro sancto ordini pertinentibus vel succeden-
 „ „ „ „tibus, indignacionem Omnipotentis Dei Patris et Filii et
 „ „ „ „Spiritus Sancti et beate Marie semper virginis matris
 „ „ „ „Eius, beatorum Petri et Pauli Eius apostolorum atque
 „ „ „ „beati Johannis Baptiste, nostrique sententiam maledictionis
 „ „ „ „et excommunicacionis ipso facto incurrat, — decetero
 „ „ „ „non tollenda, nisi de perpetrata iniuria, turbacione vel
 „ „ „ „molestacione ad satisfactionem venerit congruam et decen-
 „ „ „ „tem infra terminum triginta dierum; eciam privetur ab
 „ „ „ „omnibus officiis et beneficiis et honoribus quibuscumque
 „ „ „ „et ab ecclesiasticis sacramentis et sepulturis. Et sic volu-
 „ „ „ „mus et statuimus, ut ¹⁾ vestra cuncta bona et jura, acqui-
 „ „ „ „sita et adquisitura per vos et successores vestros, integre
 „ „ „ „perpetualiter conserventur. Subvenimus et ordini vestro
 „ „ „ „sancto, ut ter in anno, videlicet in festo sancti Vocabuli,
 „ „ „ „cuiuslibet ecclesie et oratorii vestri sancti ordinis, presen-
 „ „ „ „tibus et futuris, factis et facturis, per totum mundum, et
 „ „ „ „in festo sancte Crucis Vindemiarum et in die Veneris
 „ „ „ „Sancta et ter in ebdomada per totam Quadragesimam,
 „ „ „ „videlicet secunda quarta et sexta feria, omnibus vere peni-
 „ „ „ „tentibus et confessis, dicta vestra loca visitantibus et cum
 „ „ „ „justis elemosinis et oblacionibus manus porrigentibus adju-
 „ „ „ „trices, quadraginta annos et quadraginta quarentenas de
 „ „ „ „eorum peccatis, auctoritate sedis apostolice, misericorditer
 „ „ „ „in Domino relaxamus. Eciam septimam partem eis injuncte
 „ „ „ „penitencie et generaliter omnes alias indulgencias, dona
 „ „ „ „et privilegia seu beneficia, vestro sancto ordini data et
 „ „ „ „concessa a nostris predecessoribus Romanis pontificibus,
 „ „ „ „perpetualiter concedimus et confirmamus. Et ad vestram
 „ „ „ „omniumque favorem, robur eciam et majorem pacem
 „ „ „ „tocius sancti vestri ordinis et quietem subjungimus hoc
 „ „ „ „decretum, preceptum ²⁾ et mandatum venerabilibus fratribus
 „ „ „ „patriarchis, archiepiscopis, episcopis et dilectis filiis abba-
 „ „ „ „tibus, prioribus, archidiaconis, et diaconis et omnibus aliis
 „ „ „ „ecclesiarum prelati ac rectoribus, apostolica benedictione
 „ „ „ „premissa vobis et vestrum cuilibet; et hoc nostre conces-
 „ „ „ „sionis privilegium recolimus et ad memoriam reducimus:

1) In HS. staat „et“.

2) In HS. staat „precipium“.

„ „ „ In remedio animarum vestrarum perpetuo. Nam non absque
 „ „ „ dolore, cordis maxima nostri turbacione, hoc dicimus, quod
 „ „ „ in plerisque partibus ecclesiastica censura dissolvitur et
 „ „ „ canonicæ sententiæ veritas enervetur. Hinc est, ut viri
 „ „ „ religiosi hii maxime per sedis apostolicæ privilegia majore
 „ „ „ dati sunt libertati, passuri a malefactoribus suas injurias,
 „ „ „ sustinent et rapinas et vix inveniunt, qui congrua illis
 „ „ „ protectione subveniat, qui pro fovenda pauperum in-
 „ „ „ nocencia et indigencia se minime defensionis apponunt
 „ „ „ spiritualiter, ut sunt dilecti filii magister et eius fratres
 „ „ „ hospitalis prenominati. Tam de frequentibus injuriis quam
 „ „ „ de ipso cotidiano defectu justitiæ consequendo in univer-
 „ „ „ sitatem vestram petierunt litteris apostolicis visitari ymo
 „ „ „ a sompno nos excitari, ut ita videlicet in tribulacionibus
 „ „ „ suis eis subveniundo contra malefactores eorum propria
 „ „ „ deberetis magnanimitate consurgere, quod ab angustiis,
 „ „ „ quas sustinent et pressuris vestro possint presidio respi-
 „ „ „ rare. Qui filii nostri contra vos in auditorio nostro gran-
 „ „ „ dem querimoniam porrexerunt, videlicet quod certam par-
 „ „ „ tem horum, que in testamento legantur, pro vestro
 „ „ „ voluntatis arbitrio extorquetis et eis multimoda gravamina
 „ „ „ irrogatis et pro litteris nostris nullam curatis eis justiciam
 „ „ „ et misericordiam exhibere, quod valde displicet nostro
 „ „ „ auditui; — nam carissimi et si discrimina eorum fratrum
 „ „ „ et filiorum nostrorum, qui pro defensione Christiani no-
 „ „ „ minis continue sustinent in partibus transmarinis, et bene-
 „ „ „ ficia, que semper Christi pauperibus ¹⁾ subministrabantur
 „ „ „ consideratione solida pensaretis non solum ab illorum
 „ „ „ molestiis cessaretis, veruntamen et alios studeretis rectius
 „ „ „ cohibere. Ceterum audivimus et audientes nequimus non
 „ „ „ mirari, quod eos quidam vestrum solito durius prosequen-
 „ „ „ tes non solo querelas eorum dissimulant, sed eos multis
 „ „ „ gravaminibus vexaverunt et in dampnabili proposito per-
 „ „ „ severant, litteras nostras generales et quandoque speciales
 „ „ „ legere contempnentes quasquidem si intendunt legere
 „ „ „ vilipendunt. Inde clerici et laici, sumentes audaciam ad-
 „ „ „ versus ipsos fratres et nostros filios antedictos, secu-
 „ „ „ rius insolescunt et elemosinas, eorum beneficia atque
 „ „ „ jura subtrahunt consueta et invasores rerum, bonorum
 „ „ „ juriumque ipsorum fratrum non arguunt sed in sua fami-

1) In HS. staat „pauperum“.

„ „ „ „liaritate recipiunt, fratres ipsos et ipsorum quemlibet
 „ „ „ „intollerabiliter deprimentes, quos pro sue religionis hones-
 „ „ „ „tate deberent attentius sustentare. Unde gravamen ipso-
 „ „ „ „rum tanto minus volumus in paciencia sustinere, quanto
 „ „ „ „gravius, justo Dei iudicio permittente, ipsos Christiani
 „ „ „ „nominis inimicos jugiter persecuntur. Quare ob devocionis
 „ „ „ „sinceritatem, fidelitatis puritatem et reverenciam filialem,
 „ „ „ „quam dilecti filii magister eiusque fratres prenominati
 „ „ „ „circa nos et sanctam Romanam ecclesiam habuerunt et
 „ „ „ „semper fideliter habent, universitati vestre per apostolica
 „ „ „ „scripta precipimus et mandamus, sub pena et sententia
 „ „ „ „suprascripta et privacione officii et beneficii cuiuslibet
 „ „ „ „honoris, quatenus litteras omnes, quas pro eis dirigimus,
 „ „ „ „generales ac eciam speciales humiliter recipiatis et fide-
 „ „ „ „liter rudibus exponatis et subjectos vestros regulares et
 „ „ „ „seculares, cuiuscumque condicionis et generis existen-
 „ „ „ „tes, ad solita beneficia et elemosinas circa predictos ma-
 „ „ „ „gistrum et fratres et eorum quemlibet sollicitis monicio-
 „ „ „ „nibus inducatis dictosque fratres et quemlibet eorum,
 „ „ „ „uti superius declarantur, humiliter recipiatis et benigne
 „ „ „ „tractetis et honeste eis, et eorum juribus provisuri, ut
 „ „ „ „de parrochianis vestris ac subditis aliis, si querelam por-
 „ „ „ „rexerint seu porrigi fecerint, ipsos vestros ad exhiben-
 „ „ „ „dam justiciam, omni gracia et timore postposito, cano-
 „ „ „ „nica severitate cogatis, ita et taliter ut dicti fratres et
 „ „ „ „eorum quilibet pro vestra negligencia ad sedem apo-
 „ „ „ „stolicam amplius non laborent; sed eos fratres, eorum
 „ „ „ „quemlibet et eorum bona mobilia et immobilia, res cunctas
 „ „ „ „et jura defendere cunctis vestris viribus procuretis, quan-
 „ „ „ „documque et quocienscumque ipsi fratres vel aliquis pro
 „ „ „ „eis vel eorum nomine vos requisiverint seu requiri fece-
 „ „ „ „rint vel bona vestra tenentes in eorum favore totaliter
 „ „ „ „pareatis, defendendo ipsos et eorum bona et jura ab om-
 „ „ „ „nibus incursibus malignancium et violenciis clericorum et
 „ „ „ „laicorum regularium vel secularium personarum, cuius-
 „ „ „ „cumque condicionis existencium, tam in consecrandis
 „ „ „ „eorum ecclesiis et oratoriis quam eciam in eorum clericis
 „ „ „ „ordinandis. Et si quis ecclesiasticus, secularis vel regularis
 „ „ „ „seu quicumque persona dictum magistrum vel eius fratres
 „ „ „ „oblato et oblatas vel sorores, servos utriusque generis,
 „ „ „ „vasallos, vel pecora vel jumenta eorumque bona et jura

„ „ „ alia supradicta, presencia et futura, acquisita et acquisitura
 „ „ „ per eos eorumque successores, molestaverit, impediverit,
 „ „ „ rapuerit vel occupaverit aut aliquod istorum fieri facere
 „ „ „ vel tractare presumpserit, contra eos molestatores et eorum
 „ „ „ bona impeditores et jura, facta prius amonitione prima,
 „ „ „ secunda et tertia et peremptorio termino antedicto elapso,
 „ „ „ excommunicationis sententiam procellatis in cunctis vestris
 „ „ „ ecclesiis et diocesibus ad sonum campanarum candelis
 „ „ „ accensis et demum extinctis, ut moris est. Qui si clericus
 „ „ „ fuerit, invictum et carceratum tenere curetis tamdiu,
 „ „ „ donec de ablatis injuriis et de molestacionibus et aliis
 „ „ „ supradictis ad congruam satisfactionem venerit. Demum
 „ „ „ si cor eius diabolus induraverit in satisfactione realiter
 „ „ „ cum possit et personaliter, injuriato reverentiam non fa-
 „ „ „ ciendo vel misericordiam injuriam patienti vel molestiam
 „ „ „ non petendo, ipsum vel ipsos ad Romanum pontificem
 „ „ „ presentare curetis sub sententia antedicta, remoto appella-
 „ „ „ tionis obstaculo. Similiter statuimus, ut nullus vestrorum
 „ „ „ prelatorum presencium et futurorum audeat in ecclesiis
 „ „ „ vel eorum dictorum fratrum dicti sacri ordinis locis ¹⁾ aliis
 „ „ „ excommunicationis sententiam promulgare nec eorum
 „ „ „ dictorum fratrum filiorumque nostrorum delicta, quacun-
 „ „ „ que perpetraverint, cognoscere quispiam debeat vel pre-
 „ „ „ sumat, nisi magister, priores et visitatores ordinis ante-
 „ „ „ dicti, sub sententia antedicta. Quibus magistro et prioribus
 „ „ „ et visitoribus in dictorum suorum fratrum delicta cog-
 „ „ „ noscendo vel remittendo plenam in Domino concedimus
 „ „ „ facultatem. Ideo volumus, ut quicumque de delictis eorum,
 „ „ „ vita et inhonestate querimoniam porrigere voluerit magistro
 „ „ „ vel priori, ad quem pertinet prioratus, vadat et audietur
 „ „ „ benigne; quod si non fieret vel reciperet satisfactionem
 „ „ „ accusans, cum esse non posset propter multam justiciam,
 „ „ „ qua fruuntur et omnimode sunt suffulti, tandem ad sedem
 „ „ „ apostolicam recursum habeant et nunc et semper; et
 „ „ „ providebitur justicia mediante.

„ „ „ Vobis quoque magistro et fratribus vestris presentibus
 „ „ „ et futuris sit semper pax Domini nostri Jhesu Christi in
 „ „ „ terra marique et benedicimus vestra bona, opera vestra,
 „ „ „ res, jura et [... omnia vestro sacro ordini pertinentia] ²⁾

1) In HS. staat „loca”.

2) Door afslijting op een vouw zijn hier eenige woorden onduidelijk.

„ „ „habita et habenda, ut pacifice gaudeatis uti omni digno
 „ „ „merito et honore et benedicti sint a Deo et a nobis,
 „ „ „benedicentibus vos et qui bona vestra augent, custodiunt
 „ „ „et gubernant, et contrafacientes a Deo et sede apostolica
 „ „ „cum Cayin, Dathan et Abyron et Juda traditore maledicti
 „ „ „pereant in infernis vivere.

„ „ „Nulli ergo omnino hominum liceat hoc privilegium
 „ „ „nostrarum concessionum infringere vel violare nec ei
 „ „ „aliquo ausu temerario nec decreto, lege, statuto vel aliquo
 „ „ „alio titulo vel capitulo contraire, facere vel venire. Quod
 „ „ „si attemptaverint (*sic*) Omnipotentis Dei et beate Marie
 „ „ „virginis matris Eius et Petri et Pauli apostolorum Eius
 „ „ „ac nostri et sedis apostolice maledictionem ipso facto
 „ „ „incurrat. Datum Laterani nonis Maii pontificatus nostri
 „ „ „anno secundo.

„ „ „Nos igitur, prefati predecessoris nostri in hac parte
 „ „ „vestigiis inherentes necnon eosdem magistrum et fratres
 „ „ „dicti hospitalis sancti Johannis, qui continue Christi nomi-
 „ „ „nis inimicos non sine magno labore et expensarum per-
 „ „ „sonarum periculo jugiter persecuturi ac adversus Sarracenos
 „ „ „Catholice fidei immanissimos propugnaculum existunt, non
 „ „ „minori quam predictus noster predecessor prosequentes
 „ „ „affectu eorumque in hac parte supplicationibus inclinati
 „ „ „prefatas litteras decretumque, exempcionem ac concessionem
 „ „ „omniaque alia et singula in eis contenta pro eorum sub-
 „ „ „sistentia firmiori, auctoritate apostolica ex certa sciencia
 „ „ „confirmamus ac presenti scripti patrocinio communimus.

„ „ „Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre
 „ „ „confirmacionis et comunicacionis infringere vel ei ausu
 „ „ „temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare pre-
 „ „ „sumpserit, indignacionem Omnipotentis Dei et beatorum
 „ „ „Petri et Pauli apostolorum Eius se noverit incursurum.

„ „ „Datum Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis
 „ „ „dominice millesimo quadringentesimo quadragésimo septimo
 „ „ „pridie Idus Februarii pontificatus nostri anno primo.

„ „ „Ceterum ut earundem litterarum tenor predictus sic in-
 „ „ „sertus omnimodam rei seu facti certitudinem faciat, aposto-
 „ „ „lica auctoritate decernimus, ut illud idem robur eandemque
 „ „ „vim eundemque vigorem dictus tenor per omnia habeat, que
 „ „ „haberent originales littere supradicte, et eadem eidem tenori

„fides adhibeatur, quandocumque et ubicumque sive in iudicio.
 „vel alibi, ubi fuerit exhibitus vel ostensus, et eidem stetur
 „firmiter in omnibus, sicuti eisdem originalibus litteris sta-
 „retur, si forent exhibite vel ostense. Per hoc autem nullum
 „jus cuiquam de novo acquiri volumus sed antiquum tantum-
 „modo conservari.

„Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre
 „constitutionis et voluntatis infringere vel ei ausu temerario
 „contraire; si quis autem hoc attemptare presumpserit, indig-
 „nationem Omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli
 „apostolorum Eius se noverit incursurum. Datum Rome apud
 „Sanctum Petrum anno incarnationis dominice millesimo qua-
 „dringentesimo septuagesimo secundo, septimo kalendas Julii
 „pontificatus nostri anno primo.

(1475, Juli 23.

13. *Paus Sixtus IV geeft aan Alexandra de Alfani, uit Florence, verlof, de door haar in die stad ter eere van Johannis den Dooper gestichte kluizen te wijzigen in een klooster, en meerdere mannen- en vrouwenkloosters op Florentijnsch gebied te stichten.)*

„Sixtus ¹⁾, episcopus, servus servorum Dei. Ad perpetuam
 „rei memoriam.

„Inter universa opera divine placita voluntati fundare et
 „erigere cenobia, in quibus Christi fideles et presertim sapi-
 „entes virgines, cupientes Altissimo devotum exhibere famu-
 „latum et accensis lampadibus obviam sponso exire, possint
 „sub sancte observancie tramite laudabiliter vitam ducere
 „regularem, non minimum putamus, cum in illis Omnipotens
 „Deus assiduis laudibus jugiter glorificetur et per innocentis
 „vite merita gloria eterne retributionis et beatitudinis acquiratur
 „cum salubri exemplo populorum. Et propterea piis desideriis
 „devotorum, qui cenobia ipsa fundare et religionis cultum
 „amplificare affectant, quantum cum Deo possumus apostolice
 „dignitatis favorem libenter impertimur. Sane oblata nobis
 „nuper pro parte dilecte in Christo filie Alexandre de Alfani
 „puelle Florentine peticio continebat, quod ipsa, postquam ab

1) Het charter bevat, in margine, hiernaast de aantekening: „De sororibus nostri ordinis vide Sixtum.”

„ineunte etate in timore Domini educata, vitam semper celi-
 „bem et heremiticam ducere cepisset et ex bonis, sibi a Deo
 „collatis, presertim domo paterna ob specialem, quam ad
 „beatum Johannem Baptistam precursorem Domini se gerere
 „asserit, devocionem, in illius honore quedam heremitoria cum
 „oratoriis, in quibus nonnullae alie puellae virgines, secum lau-
 „dabiliter viventes Domino deservire deputasset; tandem sibi
 „divina assistente gracia credit, quod si ex heremitoriis et
 „oratoriis predictis conventum seu monasterium in honorem
 „eiusdem sancti ac in eadem civitate et diocesi aliis dominiis
 „Florentinis nonnulla alia conventus et monasteria, tam viro-
 „rum quam mulierum pro Christi fidelium adiutorio et lar-
 „gitione fundare et erigere et Christi fideles ad hec sollicitare
 „et inducere ex apostolica licencia posset; in quibus virorum
 „videlicet presbiteri ad predicandum et divina celebrandum,
 „laici vero, ut et tamquam athletae Christi ad pugnandum pro
 „fide Catholica contra perfidos Thurcos et infideles cum so-
 „lemni professione trium substantialium voti per milites
 „sancti Johannis Jherosolimitani emitti solita, — mulierum
 „autem virgines duntaxat simili professione astricte sub clau-
 „sura perpetua ac observancia regulari Altissimo vota sua
 „reddaturi, cuiuscumque etiam status, gradus, ordinis vel con-
 „dicionis persone existant, quae illa libere ingredi et profes-
 „sionem huiusmodi emittere possint, recipiantur, — qui om-
 „nibus et singulis indulgentiis, graciis, indultis, libertatibus,
 „privilegiis, favoribus et exemptionibus, quibus ordinem mili-
 „ciarum hospitalis sancti Johannis Jherosolimitani milites,
 „professi, fratres et alie moniales gaudent et utuntur seu
 „gaudere et uti possint, gaudere habeant et utantur. Id pro-
 „fecto in Christianae fidei et religionis augmentum, divini cul-
 „tus propagacionem, animarum salutem et fructuosum exem-
 „plum cederet plurimorum divinae utique placitum voluntati, —
 „quapropter sibi per nos et sedem predictam ad monasteria
 „et conventus huiusmodi fundandos et erigendos, et ut per
 „alios Christi fideles fundentur et erigantur, sollicitandum licen-
 „ciam humiliter concedi petiit et auctoritatem. Nos igitur, qui
 „divinum cultum augeri et religionem Christianam propagari
 „nostris temporibus incensis desideriiis affectamus et secundum
 „doctrinam apostoli non de facili cuiquam manus imponere
 „debemus, volumus de vita et moribus dicte Alexandre dili-
 „genter informari et dilecto filio nostro Stephano tituli sancti

„Adriani presbitero cardinali, ut circa premissa informacionem
 „diligenter acciperet nobisque de hiis faceret relacionem, vive
 „votis oraculo duximus committendum. Ex cuius relacione
 „dictam Alexandram in vite austeritate et moris sanctimonia
 „fidedignorum testimonio plurimum commendatam, supplica-
 „cionibus huiusmodi inclinati ex domibus heremitoriis et ora-
 „toriis huiusmodi conventum et monasterium ac in diocesi et
 „dominiis predictis alia monasteria et conventus huiusmodi
 „erigendi, fundandi et, ut erigantur, solicitandi de speciali
 „licencia loci ordinariorum absque tamen iurium alicuius pre-
 „iudicio, — ita quod ingredienti monasteria et conventus
 „predictos facta confessione huiusmodi ac pugnantes ministri
 „servitores eorundem omnibus et singulis privilegiis, graciis,
 „indultis, libertatibus, favoribus et exempcionibus, quibus hos-
 „pitalarii predicti utuntur seu uti poterunt et gaudere quo-
 „modolibet, in futurum uti et gaudere possint et valeant,
 „absque ulla differencia, in genere et in specie, perinde in
 „omnibus et per omnia, acsi eisdem et novis erigendis mo-
 „nasteriis et conventibus huiusmodi specialiter et expresse
 „concesse forent seu fuissent, — tenore presencium auctoritate
 „apostolica de specialis dono gracie licenciam concedimus et
 „facultatem. Et insuper quibusvis personis erigenda monasteria
 „seu conventus huiusmodi ingredi et in eisdem profiteri, ut
 „prefertur, volentibus cuiuscumque status seu condicionis
 „existant, ut illa ingredi et professionem huiusmodi inibi
 „emittere et Altissimo famulatum reddere possint, permittimus
 „et dispensamus. Et ut Christi fideles eo libencius ad monas-
 „teria ipsa ingredienda et facta erectione huiusmodi ad emit-
 „tendum inibi regularem professionem eo facilius invitentur,
 „quo ex hoc si conspexerint prima assequi retributione divine,
 „omnibus et singulis utriusque sexus hominibus, monasteria
 „et conventus ac de novo seu in futurum erigenda ingredien-
 „tibus, et qui in eisdem professionem emisierint necnon pug-
 „nantibus, ministris et servitoribus predictis plenariam indul-
 „genciam et remissionem omnium peccatorum suorum in forma
 „ecclesie consueta semel in vita et in mortis articulo de
 „benignitate apostolica perpetuis temporibus elargimur pariter-
 „que concedimus, constitutionibus et ordinacionibus apostolicis
 „ceterisque contrariis nequaquam obstantibus.

„Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre con-
 „cessionis, permissionis, dispensacionis et voluntatis infringere

„vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare
 „presumpserit, indignacionem Omnipotentis Dei et beatorum
 „Petri et Pauli apostolorum Eius se noverit incursurum.
 „Datum Rome apud Sanctum Petrum anno incarnationis
 „dominice millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto,
 „decimo kalendas Augusti, pontificatus nostri anno quarto.

„Quibus quidem litteris apostolicis coram nobis et per nos
 „exhibitis et receptis, ut premittitur, nos tunc Johannes, audi-
 „tor prefatus, dictos citatos, non comparentes neque huiusmodi
 „diei termino in aliquo satisfacere curantes, reputavimus merito
 „suadente iusticia contumaces et in eorum contumaciam supra-
 „dictas litteras apostolicas, superius de verbo ad verbum descrip-
 „tas et collacionatas, ad antedicti fratris Johannis de Cambia,
 „prioris generalis, instanciam et requisicionem per notarium
 „publicum dicte curie causarum camere apostolice atque scribam
 „infrascriptum transumi, exemplari et in hanc publicam trans-
 „sumpti formam redegi mandavimus et fecimus, volentes et
 „eadem auctoritate dicte curie antedictae decernentes, quod huic
 „transumpto publico in iudicio et extra iudicium ac ubicumque
 „locorum detur et adhibeatur decetero tanta fides, quanta ipsis
 „litteris apostolicis originalibus, coram nobis, ut premittitur,
 „exhibitis ac superius de verbo ad verbum descriptis et fideliter
 „ac diligenter collacionatis et auscultatis, data fuit et adhibita,
 „datur et adhibetur, dareturque et adhiberetur, si in medium
 „producerentur et exhiberentur. Quibus omnibus et singulis
 „tamquam rite et legitime factis et celebratis in eodem iudicio
 „coram nobis, nostram et dicte curie causarum camere aposto-
 „lice auctoritatem ordinariam interposuimus et presentibus inter-
 „ponimus pariter et decretum.

„In cuius rei testimonium presentes litteras exinde fieri feci-
 „mus et per notarium publicum dicte curie causarum camere
 „apostolice infrascriptum subscribi mandavimus; sigillique dicte
 „curie, quo in talibus utimur, jussimus et fecimus appensione
 „communiri.

„Datum et actum Rome apud Sanctum Petrum in palacio
 „causarum apostolico, in quo iura reddi solent, nobis inibi mane,
 „hora audiencie causarum camere apostolice consueta, ad iura
 „reddendum et causas audiendum, in loco nostro solito et con-
 „sueto pro tribunali sedentibus, anno a nativitate Domini millesimo
 „quadringentesimo septuagesimo nono, indictione duodecima,

„die vero Veneris, secunda mensis Aprilis, pontificatus sanctis-
 „simi in Christo patris ac domini nostri domini Sixti, divina
 „providencia pape quarti, anno octavo, presentibus ibidem dis-
 „cretis viris magistris Cincio de Viterbo et Luca de Piscia, dicte
 „curie notariis, testibus ad premissa vocatis et rogatis.

„Et ego Bartholommeus condam Ketti de Siscia, clericus
 „Lucane diocesis, publicus apostolica et imperiali auctoritatibus
 „curieque causarum camere apostolice notarius et scriba, pre-
 „dictis omnibus et singulis, dum sic ut premittitur fierent et
 „agerentur, unacum prenominatis testibus interfui ideoque hoc
 „presens publicum transsumpti instrumentum manu alterius,
 „me aliis occupato negociis, fideliter scriptum exinde confeci,
 „subscripsi, publicavi et in hanc publicam transsumpti formam
 „redegi signoque et nomine meis solitis et consuetis unacum
 „dicte curie causarum camere apostolice sigilli appensione
 „signavi, rogatus et requisitus, in fidem et testimonium omnium
 „et singulorum premissorum.”

Post cuius quidem transsumpti presentationem et recepcionem prefatus venerabilis dominus Hupertus, commendator ordinis sancti Johannis conventus predicti, debita cum instantia postulavit, requisivit et humiliter supplicavit, ut nos dignaremur transsumptum premissum et in eo contenta facere transsumi et publicam formam inde confici cum nostri decreti interpositione, quod huiusmodi transsumpto fides possit et debeat tamquam transsumpto predicto in iudicio et extra adhiberi. Nos igitur Wigherus de Hassent, doctor et prepositus antedictus, attendentes huiusmodi requisicionem et petitionem fore justas et consonas rationi, quia preinsertum transsumptum pretactum, post diligentem eius inspectionem et visionem factas, sanum, integrum et illesum, non viciatum, non cancellatum nec in aliqua sui parte, ut prescribitur, suspectum repperimus, idcirco, receptis primitus summarie nonnullis fidedignis testibus de et super recognitione sigilli appensi et notarii manus et signi eidem transsumpto inscripti, eisque diligenter desuper examinatis, hoc ipsum transsumptum transscribi, transsumi et per notarios infrascriptos, collacione diligenti eiusdem cum suo originali primitus facta, concordari repertum, exemplari et in publicam formam redigi mandavimus ac nostrum decretum interposuimus nostrique sigilli jussimus et fecimus appensione communiri.

Acta fuerunt et sunt hec Colonie in conventu fratrum hospitalis sancti Johannis Jherosolimitani in majori stuyffa inferiori eiusdem conventus, sub anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo, indictione tertia decima, die vero Jovis, quinta decima mensis Junii, hora undecima vel circiter ante meridiem, pontificatus sanctissimi in Christo patris ac domini nostri domini Sixti pape predicti anno nono. Presentibus ibidem discretis viris Heinrico Schonenbergh de Keyzerswerda, Anthonio Trijll de Attendarn, Coloniensis, et Matheo de Ercklens, Leodiensis clericis diocesum, testibus ad premissa vocatis specialiter atque rogatis.

Et ego Hermannus Birrick de Orssen, Coloniensis diocesis, publicus imperiali auctoritate et venerabilis curie Coloniensis notarius causarum, communis juratus, quia transsumpti litterarum apostolicarum preinsertarum exhibicioni, ostensioni, visioni, perlectioni, transsumpcioni presentisque transsumpti petitioni et decreto omnibusque aliis et singulis premissis, dum sic ut premititur coram venerabili et egregio viro domino et magistro Wyghero de Hassent, decretorum doctore, preposito prefato, et per ipsum agerentur et fierent, unacum prenominatis testibus presens interfui eaque omnia et singula sic fieri vidi et audiui, idcirco presentes litteras sive presens publicum instrumentum, per alium fideliter scriptas sive scriptum, unacum connotario meo subscripto cum originalibus litteris preinsertis, diligenti collacione prehabita, concordari repertas, exinde confeci, subscripsi et in hanc publicam formam redege signoque et nomine meis solitis et consuetis unacum antedicti venerabilis domini Wygheri prepositi sigillo appendente signavi in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum rogatus et requisitus.

Et ego Gerardus van Schoell de Wesalia, clericus Coloniensis diocesis, publicus sacra imperiali auctoritate ordinariaque admissione approbatus notarius, quia transsumpti litterarum apostolicarum preinsertarum exhibicioni, ostensioni, visioni, perlectioni, transsumpcioni presentisque transsumpti petitioni et decreto omnibusque aliis et singulis premissis, dum sic ut premititur coram venerabili et egregio viro domino et magistro Wighero de Hassent, decretorum doctore, preposito prefato, et per ipsum agerentur et fierent, unacum connotario me[o] et testibus prenominatis presens interfui eaque omnia et singula sic fieri vidi et audiui, idcirco presentes litteras sive presens publicum instru-

mentum, per alium fideliter scriptas sive scriptum unacum connotario meo eodem cum originalibus litteris preinsertis, diligenti collacione prehabita, concordari repertas, exinde confeci, subscripsi et in hanc publicam formam redegi signoque et nomine meis solitis et consuetis unacum antedicti domini Wigeri prepositi sigillo appendente signavi in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum rogatus et requisitus.

BIJLAGE I.

1486, Juli 18 ¹⁾.

Herbort van Sneitlage, balyer van Westphalen, commandeur van Steinfurt en ter Lage en meester voor Oostfriesland van de orde van St. Jan Baptist, bevestigt den brief betreffende de reformatie der commanderij te Oosterwierum, indertijd door zijn voorganger Bernt van Schedelick met toestemming van het convent te Steinfurt aan die Groninger commanderij gegeven.

Wy broder Herbort van Sneitlage, balyer up Westphalen, commendur der huse Stenforde unde ther Lage ind meister in Oestfreislandt ordens sunte Johans Baptisten, bekenne unde betuge in dessen apenen besegelden breve vor uns ind unse nakomende, dat wy hebn confirmert unde confirmeren in kraft dessen unsen besegelden breves alle de privilegia, de unse vorvader broder Bernt van Schedelick, balyer up Westphalen, commendur to Stenforde ind meister in Oestfreislandt, dem Got gnade, in vortyden myt consent unde vulbart des ghemeynen conventz to Stenforde ghegeven unde besegelt hevet na inholt dessen nagescreven breves, in der formen van worden to worden aldus ludende:

„Wy broder Bernt van Schedelich, balyer up Westphalen, commendur des huses to Stenforde, meister in Oestfreislandt,

1) Vergelijk bij dit stuk de uitspraak, in 1319 door den abt van Selwerd e. a. gedaan, tusschen den commandeur van St. Jan te Steinfurt en eenige conventen dier orde (waaronder Oosterwierum) betreffende de verkiezing van de commandeurs dier conventen, het visitatie-recht enz., medegedeeld door Mr. R. K. Driessen, Monumenta Groningana blad. 618 vlg. Driessen ontleende ook dit stuk aan de verzameling van Mr. Keiser.

„Ernst van Beueren, schaffener, Hinricus Horneken, prior, Jo-
 „hannes van Geisteren, pietancien-meister, unde gemeynen bro-
 „dere conventz des huses to Stenforde, vorg. ¹⁾ ordens sunte
 „Johans Baptisten, bekennen unde betugen in deszen apenen
 „besegelden breve vor uns unde unse nakomende des huses van
 „Stenforde, dat wy to der er Gotz unde des hilligen ordens
 „sunte Johans Baptisten geghant unde belevet hebn, gunnen
 „unde beleven in deszen breve: dat men unse hues Oesterwe-
 „rum, belegen in Vreislant, in Gronynger gebeide, under demme
 „kreseme des Stychtz van Munster, sal reformeren na regulen
 „unde statuten des ordens tho leven, ghelyck datum dessen
 „breves de huse unses orden to Strasberch unde to Collene
 „levende synt, sodat men de juncfrouwen unde vrouwenperso-
 „nen des orden, de dar nu ter tyt profess synt, sall schicken
 „in eyn ander hues unses orden, unde sal vortan syn eyn hues
 „van manspersonen des orden; unde willen dat vors. hues up
 „desse reformacion an tho nemende bevelen den erberen heren
 „Arnde Zekelhorn, pastor to Haren, de dar unsen habydte unde
 „orden up entfangen sall, dat vors. na syner macht in refor-
 „mation tho brengende unde to holdende. Unde oft jummen-
 „des van den orden des vors. huses to Oesterwerum dar rebell
 „unde wederstrevych inne weer, de reformacion to hynderne,
 „dat de vors. her Arnt als eyn commendur mochte na ordens
 „rechte den corrigeren unde straffen, ok myt den kerkener, de
 „wertlike hant darto tho hulpe nemen, oft des noet wer.

„Vort so wille wy unsen alyngen vlydt darto doen, dat her
 „Arndt vors. dar twe tho kryge uthe den reformerden huess
 „mercklike van Collene, de em dat vors. hues Oesterwerum
 „unde de brodere helpen institueren na der regulen unde con-
 „firmacion tho levende, unde willen unde sollen na unser macht
 „de reformacion stercken unde holden vor uns in demsulven
 „hues unde vor unse nakomelynge to ewygen tyden.

„Vort so wille wy commendur unde convent des huses Sten-
 „forde, dat men heren Arnde vorg. noch ander commendur na
 „em komende, van der commandurschap nycht affsetten solle,
 „de van uns bestediget syn, sunder mercklike excess unde vor-

1) Blijkbaar is dus bij het overschrijven in den titel van Bernt van Schedelick uitgevallen de aanwijzing der orde; tenzij de opmerking „vorg(enannt)” is eene oplettenheid van den overschrijver, die naar zijn eigen tekst verwees.

„denst, welker men uithdragen unde vorklaren sall vor uns
 „unde unsen convente to Stenforde, er men se affsetten ende
 „eynen anderen keysen sall.

„Unde wanner en de commendur des huses Oosterwerum
 „vorstorven ys oft anders myt rechte affghesat ys, so en solle
 „wy en gynen commendur setten, so veer se nicht vorsumelik
 „synt in eren koer; dan wen se keysen na ordens rechte, solle
 „wy en confirmeren.

„Ok so solle wy commendur des huses to Stenforde dat
 „hues van Oosterwerum overmytz nummende visiteren laten
 „offte jurisdiction darover bevelen, dan overmytz conventualen
 „unses huses van Stenforde. Unde oft dan de commendur unde
 „convent van Oosterwerum menden se overmyddels der visita-
 „cien beswart worden boven offte tegen reformation, so mochten
 „se up dat paess oft so vake se beswert menden the wesende
 „twe keysen uith eynen reformerden huse unses orden, dar
 „wy dan consent unde vulbart to geven sollen unde geven
 „sunder jenyge vorder exactien dan unsen scriver vor dat con-
 „sent to scrivene unde tho besegelene eyn halff verdell wyns.

„Vort so wille wy dat vorg. hues Oosterwerum beholden
 „unde laten by ghewontlichen responss unde capittelskost, ende
 „vorder nycht belasten dan dat hent to dessen tyt ghewest ys,
 „ten weer sake dat wy van noet oft last, de uns ankomen
 „mochte, myt den ghemeynen convente unde husen van Vreis-
 „landt anders eyndrachtlichen overquemen, darinne de van
 „Oosterwerum sik solden dan gheborliken hebn, gelyk den
 „anderen unsen husen.”

Dessen in orkunde der warheit heb wy broder Herbort balyer
 vorg. in vestnyse dessen privilegien unse ingesegel vor uns
 unde unse nakomende unde vor dat gemeyne convent des huses
 to Stenforde wytlichen an dessen breiff ghehangen, in den jar
 unses Heren dusent veyrhundert sess unde achtentych, in unsen
 generali capitulo ter Mude, des Dinxdages na Divisionis Apo-
 stolorum ¹⁾).

Met aan een perkamenten strook uithangend zegel in

1) In dorso van dit stuk schreef Mr. J. W. Keiser (zie hierboven
 bladz. 279):

„Brief, waar bij de commandeur van 't huis te Steinfort confirmeert
 „de privilegien gegeven aan 't huis te Oosterwierum, door een vorige
 „commandeur afgegeven, 1486, Woensd. na division. Apostolor. (15 Julij).”

groene was, vertoonende een wapenschild waarop een klimmenden griffioen gericht naar links, gedekt door helm en helmteeken tusschen twee vleugels; met randschrift: HERBYRDI SNETLAGEN (nl. sigillum).

BIJLAGE II.

1482, (September 22) *dominica die post Mathei apostoli et ewangeliste.*

Bernhardus de Schedelich, balijer van Westphalen, commandeur van Steinfurt en meester voor Oostfriesland van de orde van St. Jan Baptist, beveelt der commanderij van Oosterwierum, geene leeken als gewone ordebroeders of -zusters te aan nemen en den leekbroeders geene stem in het kapittel te geven.

Bernhardus de Schedelich, balivus per Westphaliam, commendator domus Stenuordensis ac magister per Oestfrisiam ordinis sancti Johannis Baptiste, honorabili ac dilectis nobis in Christo commendatori et fratribus domus Osterwerum ordinis eiusdem salutem in Domino sempiternam.

Sane dudum in capitulo nostro provinciali, in domo Jemigum celebrato, ex certis et necessariis causis animum nostrum ad hoc moventibus et de unanimi et concordi assensu omnium et singulorum commendatorum terre Frisie statuimus et ordinavimus, quod extunc et inantea nullus commendatorum terre Frisie aliquos vel aliquas reciperet in fratres vel sorores laicos vel laicas, eis ordinem et crucem conferendo; sed si quos vel quas reciperet, eos vel eas reciperet sub habitu distincto ad obedienciam et castitatem non ad professionem ordinis nostri, eciam penam apponentes si secus actum foret; quod quidem statutum vobis firmiter observare mandamus.

Intelleximus preterea quandam consuetudinem ymmo potius corruptelam et omni juri contrariam omnique reformationi dissonam, quod fratres laici, quibus manet necessitas obsequendi non auctoritas imperandi, admittantur ad capitulum, habentes vocem in capitulo ut ceteri fratres sacerdotes et clerici; quam quidem consuetudinem penitus et omnino reprobamus, cassamus et anuillamus, quam sic cassatam et annullatam eisdem fratribus

laicis nostro nomine intimetis, nec eosdem de cetero ad capitulum vestrum sub debito obediencie et viginti florenorum Renensium pena admittatis, sic saltem quod habeant vocem in capitulo. Per hoc tamen prohibere non intendimus, cum nobis visum fuerit expedire, eos vel altrum eorum vocare ad capitulum ad dandum consilium vel aliquod negocium expediendum. Nec estiment fratres laici, mentis nostre esse eis velle in aliquo prejudicare, sed quia cordi nostro inest reformationem domus Oosterwerum toto mentis affectu velle promovere, idcirco de consilio reverendorum patrum dominorum abbatum in Adewert, Rotthem, Monten et Wittewerum, quia ita consuluerint de laicis a capitulo amovendis, hanc consuetudinem dampnavimus.

In cuius rei testimonium sigillum nostrum fecimus appendi.

Datum in Groningen anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo secundo dominica die post Mathei apostoli et ewangeliste ¹⁾).

Met geschonden uithangend zegel van Bernhardus de Schedelich in groene was.

Naar de oorspronkelijke charters in het archief der Johannieter commanderij te Oosterwierum (in het depôt van 's rijks archieven in Groningen), Inventaris n°. 1.

1) In dorso van het charter staat met ongeveer gelijktijdige hand: „Dat men nene leeken noch broders noch susters dat cruce sollen „geven ende nene leekebroder to dem capittel laten, etcetera.” Later werd achterop geschreven „1482”, waaronder Mr. J. W. Keiser aantekende: „Brief van den commandeur te Steinfort om geene leken of broeders noch zusters dat kruis te geven, in 't Latijn, 1482 tertia die post Mathei apostoli. (24 Septbr.).”